

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niemi-Pynttäri, Risto

Title: Maggie Nelson: Vapaudesta

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2022

Rights: CC BY 4.0

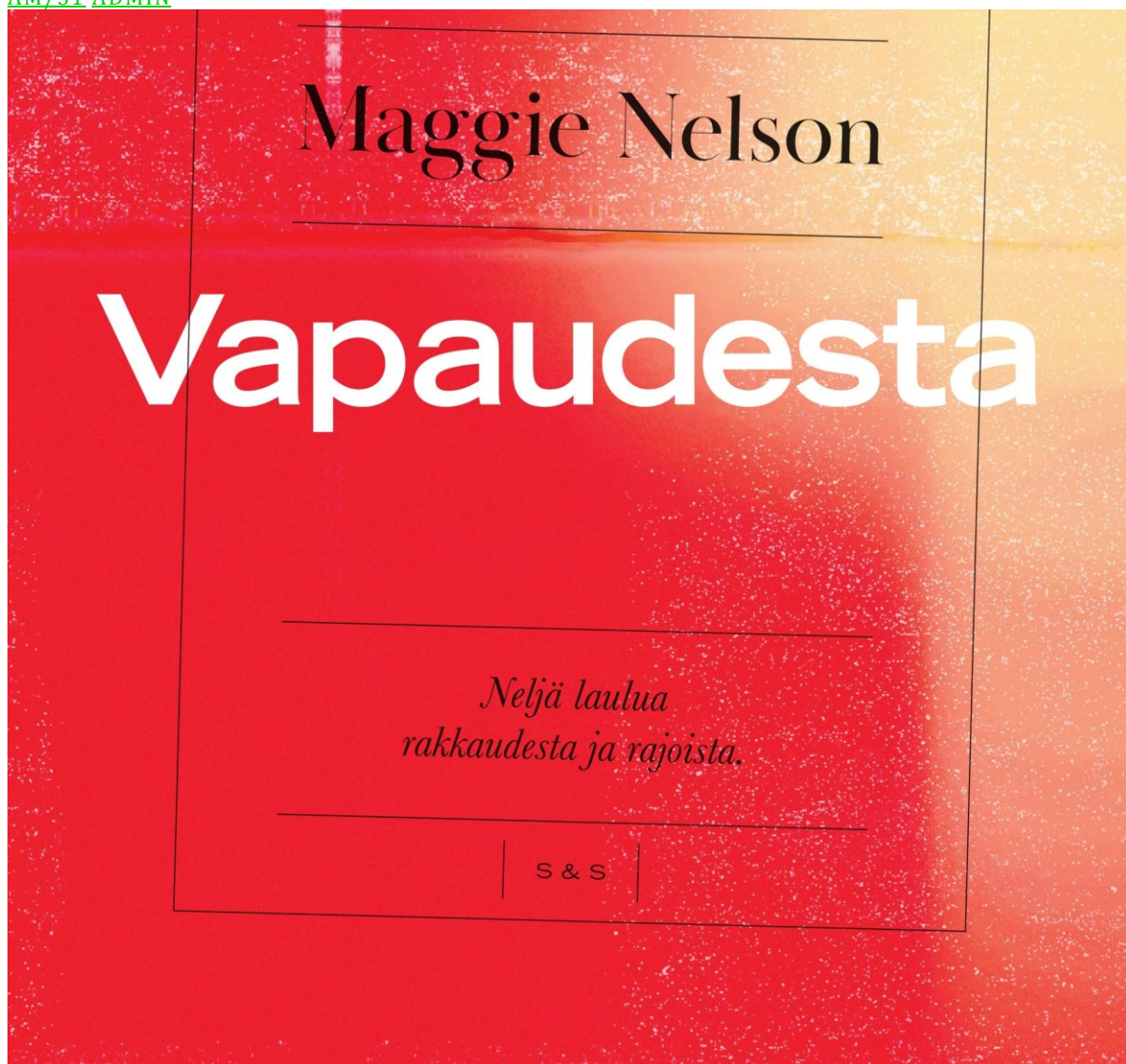
Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäri, R. (2022). Maggie Nelson: Vapaudesta. Maailmankirjat : käänöskirjallisuuden verkkolehti, 1.8.2022. <https://www.maailmankirjat.ma-pe.net/maggie-nelson-vapaudesta/>

Maggie Nelson: Vapaudesta

[AM/31 ADMIN](#)

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (1.8.2022)

Vapaus -esseiden kokoelmassa Maggie Nelsonilla on intellektuellin ääni. Teos on aivan erilainen kuin omakohtainen *Argonautit*, tai lyyrinen *Sinelmiä* tai dokumentaarinen *Punaiset osat*. Nyt Nelson kirjoittaa keskustelevasti, välttää poleemisuutta – ja silti hän on kaikkea muuta kuin hillitty.

Vaikka *Vapaudesta* -esseet rakentuvat kiistoista, Nelson pyrkii vakavissaan eroon vastakohta-asetelmia tuottavasta mielestä. Nelson hyödyntää sitä, että essee ei ole julistus vaan epävarma yritys. Essee on tekstiapparaatti, joka kutsuu hakeutumaan pois mielipiteistä, kohti epävarmoja alueita. Nelson työskentelee esseissään vastakohta-asetelmiin liittyvää paranoiaa ja vihollisen kuvittelua vastaan.

”Toisin sanoen paranoidissa ajattelutavassa oletetaan, että tiedetään – etukäteen, taannehtivasti, nopeasti ja täydellisesti – mitä jokin merkitsee nyt, mitä se merkitsee tulevaisuudessa ja mitä sen suhteen pitää tehdä.” (43)

Samalla Nelson valitsee selkeästi queer -feministisen puolen, värillisen puolen, taiteen avantgarden ja seksuaalisen emansipaation. Huolenpidon, hoivan ja välittämisen teemat kulkevat Nelsonin esseissä vapauden teeman rinnalla.

Keskeiseen osaan nousee vapaus, mutta toisaalta huolehtiminen, toisia ihmisiä koskevat velvollisuudet. Taiteessa puhutaan ”hoivan estetiikasta”. Yleisöä ei shokeerata, koska elämä onkin jo pahoinpidellyt heitä. Sama hoivan teema nousee esiin myös seksuaalisuus esseessä, jossa vapauden hakemisen rinnalle nousee – ”me too” –hiikken myötä – vapaus ahdistelusta ja kaltoinkohtelusta. Sama teema nousee esille myös Nelsonin huumeet-esseessä: jossa aineisiin addiktoitumisen todellisena vaihtoehtona ei olekaan raittius, vaan toiset ihmiset.

Laulu taiteen vapaudesta

Taidetta käsittelevässä esseessä Nelson keskittyy etiikan ja vapauden törmäyksiin. Tarkemmin ottaen siihen, kuinka helposti kiistat polarisoituvat niin, että jäljelle jää vain moralismi ja individualismi. Tässä kuva- ja performansstaiteeseen liittyvässä esseessä Nelson tuo esille sen, millä tavalla ajattelu voi auttaa välttämään paranoiaa. Huolellinen tarkkailija voi kysyä, millaisin oletuksiin toisilleen vastakkaiset – usein naiivin kuuloiset – näkemykset perustuvat.

Voin hyvin kuvitella, kuinka taiteilijan silmät sumenevat loukkauksesta, kun hän saa kuulla, että hänen työnsä poistetaan näyttelystä. Niitä pidetään liian väkivaltaisina. Ja voin hyvin kuvitella, kuinka kritiikkiä esittänyt pöyristyy, kun taiteilija vastaa, että hän ei piittaa vaikka muut näkeisivät hänen töissään väkivaltaisuutta. Hän ”ei halua olla koko ajan varpaillaan”, hänelle taiteilijuus tarkoittaa sitä ”että on saanut lahjan tehdä mitä huvittaa”.

Nelson pyrkii ymmärtämään, mitä taiteilijan naivilta kuulostavan vastauksen takana on:

”Vastustajat olettavat että väkivallan kuvaaminen taiteessa vahingoittaa muita. Kun siitä tulee eettinen imperatiivi, taiteilija pyytää anteeksi, poistaa teoksen, vaikka olisi eri mieltä. Toisaalta, jos taiteilija ei reagoi kritiikkiin, tai ei puhu kriitikoiden tahtomalla tavalla, hän osoittaa eettistä välinpitämättömyyttä. Se, että vaalii vapautta tehdä sellaista taidetta, jonka kokee vahvemmin omakseen, rinnastuu yleistävään väitteeseen että ”tekee mitä huvittaa”, mikä nykykielessä tarkoittaa että ampui jonkun 5 avenuella” (41)

Täytyy muistaa taiteen ja tosielämän välinen ero. Taide ei ole tositapahtuma, se voi ottaa vapauksia.

”Sillä nykyisten häirikön ja lumuhiutaleen, trollin ja kohteen, puolustajan ja tukijan, rikollisen ja uhrin ohuiden stereotyyppien takaa löytyy ulottuvuuksia ja laaja kirjo taiteellisia vapauksia, jotka ovat ratkaisevan tärkeitä kaikille tekijöille ja katsojille.” (39) Valitettavasti sitaatissa on hieman sekava käännös.

Arvostettu kääntäjä Kaijamari Sivill on tehnyt hyvää jälkeä aiemmissa Maggie Nelson suomennoksissa. *Vapaudesta* –teos on kuitenkin erityisen haastava ja käännöksessä on epätasaisuutta. Kaikilla termeillä ei ole suomalaista vastinetta, kääntäjä joutuu tekemään valintaa ymmärrettävyyden ja täsmällisyyden välillä. Joskus epäonnistuen jopa molemmissa. Erityisen hyvin Sivill tuntuu kuitenkin onnistuneen ”Balladissa seksuaalisesta optimismista”. Nelsonin ajattelu on siinä rikkaimmillaan, ja Sivill pysyy mukana, lauseet polveilevat hienosti, kun asia vie mukanaan. Seksuaalinen vapautuminen on Nelsonille traaginen ja tunteellinen balladi, ja suomennos välittää sen hyvin.

Balladi seksuaalisesta optimismista

Nelsonin toinen essee siis käsittelee seksuaalista vapautta. Se ammentaa feminisimi- ja queer-vetoisista debaateista, sekä HIV-kauden jälkeisistä muutoksista. Aiemmin vapaaseen seksiin liittynyt vastuuttomuus on nyt problematisoitunut ja muuttunut ”seksuaaliseksi optimismiksi”, joka tähtää vapauden harjoittamiseen rajat tunnustamalla. Keskustelujen ydin on suuntautunut emansipaation sijaan feminismiin toiseen puoleen: me too-liikkeeseen, ahdistelun ja seksuaalisen väkivallan näkyväksi tekemiseen.

Siinä missä seksuaalinen optimisismi oli hakenut vapautta johonkin, siinä me too-liike edistää vapautta jostakin: vapautta ahdistelusta. Perustana on yksinkertainen ja selkeä ihmisen itsemääräämisoikeus. Nelson käsittelee myös sitä, kuinka seksuaalinen optimisminikin problematisoitui. Tästä käänteestä hän löytää pettymyksen merkkejä:

”Seksuaalista vapautta vastaan asettuminen merkitsee tässä sitä, että kieltää kaiken yhteyden seksin ja vapautumisen, hoitamisen, hyvyyden, voimaantumisen ja politiikan väliltä. Asenne sivuuttaa kokonaan sen, onko optimisismi peräisin feministien, queerien, heteroiden/valtavirran piiristä.” (100)

Nelson hakee seksuaalista optimismia vaikka ei uskokaan, että seksi tai nautinto olisi välttämättä hyvä asia. Seksi ei aina ole tasaveroista, mutta siihen kuuluu muita mahdollisuuksia. ”Se avaa kentän uusille valtasuhteille, joita on kontrolloitava vapauden harjoituksella”, tämä Foucaultin hieman vaikea ajatuskuvio nousee eräänlaiseksi johtopäätökseksi Nelsonille.

Huumefuuga

Kukin Maggie Nelsonin esseet jakautuu alalukuihin, ne on myös listattu pääotsikon alle.

”Huumeuuga” esseet alkaa hahmottamalla huumeet vapauden ja riippuvuuden ”leikkauspisteinä”. Tämä vapauden ja riippuvuustilan teema kehittyy koko huumeet -esseen ajan. Sen sijaan, että aineissa olemisen vapaus todettaisiin harhaksi ja riippuvuus faktaksi, Nelson kiinnittää huomion siihen, miten aineiden käyttäjät hakevat niiden leikkauspistettä. Tosin enemmän tai vähemmän epäonnistuen, niin että vapauden harjoittamisesta tuskin voi puhua.

Nelson puhuu huomattavan vähän vapautumisen kokemuksista, euforioista, kaikkivoipaisuudesta. Hän lähes kiistää vapauden tavoittelun. Jokaisessa esseessä keskeiseksi nousee vapauden praktiikka, ei sen tavoittelu, vaan sen harjoittaminen, vaikka ehkä vähäisenä ja rajattuna vapautena arjessa. Vaikka huumeiden kohdalla hän ei tunnu uskovan vapauden harjoittamiseen, niin selvästikin se on samaa sukua. Vaikka huumeiden vapaus ei ole oikeaa, niin ”leikkauspisteessä” taiteileminen on. Se on kysymys, josta raitistunut Nelson keskusteleekin alan kaunokirjallisuuden kanssa.

”Kysymys kuuluu, miten voi olla kieltämättä kärsimystä ja samalla tutkia avoimin mielin leikkauspistettä vapauden, huumeiden ja riippuvuustilan välillä”. (169)

Vaikka vapauden ja riippuvuuden paradoksi on ajatuksena tylsä ja fraasimainen, elämäntilanteena se on todellinen. Sitä Nelson lukee esiin kokemuspohjaisesta kirjallisuudesta.

Aineiden vaikutuksen alaisena oleminen on masokistinen asia, väittää Nelson, se on alistumista. Alan kirjallisuutta hallinnut machoilu peittää tämän. Tai ehkä juuri se tekee Burroughsista ja Bukowskista tyylikkäitä. Silti alan naiset kokevat asian toisin: kun ”miehet käyvät pohjalla naiset menevät pohjan läpi”.

Nelson mainitsee Billie Holidayn, jota rasistiset poliisit piinasivat pitkään, ennen kuin saivat hänet satimeen. Holidayn kamppailu heroisiin kanssa huipentui ”haluan parantua”-puheeseen sekä vetoomukseen, että huumeriippuvuus ymmärrettäisiin sairautena. Nelson katsoo, että samalla kun Holidayn hahmoa glorifioidaan, on välttämätöntä tunnustaa myös sairaus ja riippuvaisuus. Myös Holidayn kamppailu tapahtui vapauden ja riippuvuuden leikkauspisteessä.

Kysymys aineiden vaikutukselle alistumisesta syvenee entisestään kun Nelson esittää teesinsä:

”Huumeista nauttiakseen täytyy nauttia siitä, että on alistunut subjekti” (170)

On kuvaavaa, että ”subjekti” -termin unohdettu merkitys liittyy tähän. Kieliopissa subjekti tarkoittaa alusta, sitä mikä alistuu asioille. Mutta vaikka subjekti sisältää asioille alistumisen, ja samalla addiktoitumisen, siis vapaan tahdon heikkenemisen, niin silti voidaan puhua jollain tavalla vapaasta subjektista. Vaikutuksen alaisena oleminen on siis subjektille tuttua myös huumepiirien

ulkopuolella. Kukapa meistä ei olisi riippuvainen jostakin. Huumeet -esseen loppuvaiheessa Nelson käsittelee jo addiktoitumista modernin subjektin taipumuksena.

”Huumeuuga” esseen loppuosassa puhutaan aluksi seksistä ja huumeista, ja lopulta pelkästään seksistä. Mutta Nelson ei eksy aiheesta, vaan laajentaa aluetta. Virikkeenä hänellä on Preciardon teos ”Testonisti. Farmakopornografisia tunnustuksia”. Tämän teoksen myötä Nelson pohtii siitä, miten me – erilaiset halusubjektit – alistumme farmaseuttisille vaikutuksille. Farmasian säätelemä halu liittyy lähes kaikkeen: viagra, steroidit, masennuslääkkeet, koeputkihedelmöitykset, seksityöläiset, e-pillerit, postimyyntimorsiamet ja internetporno. Nämä kaikki eivät ole edes aineita, niin silti.

Tässä vaiheessa Nelson paljastaa, kuinka kyllästynyt hän lopultakin on ”vapaan tahdon propagandaan”. Hän luonnehtii terävin ilmaisin, miten säälittävä on tuo vapaa tahto:

tuo ”sankarillisen, eettisen, terveen vapaa tahto, joka on alati herättelyn, pelastamisen, puhdistamisen ja vapauttamisen tarpeessa” (201).

Nelson päätyy puolustamaan vapauden harjoittamista tahdon korostamisen sijaan ”antaumuksen kautta”.

Sokkona matkalla

Viimeinen essee käsittelee ilmastokatastrofia – ja vapauden teema joutuu koville. On selvää, että elonkehän puitteissa vapautta on ajateltava uudella tavalla. Rajoja rikkova vapaudenhalu, moderni individualismi on jätettävä, tällaisesta vapauden uusista rajoista Nelson puhui jo seksuaalisuus-esseen yhteydessä. Samalla tavalla hän viittaa ekologiseen tilaan ja vapauteen:

”mihin kuuluu se, että otetaan huomioon sekä rajoitukset, joita yhteinen ympäristömme asettaa, sekä mahdollisuudet joita se tarjoaa...” (242).

Valitettavasti hän ei tarkastele pitemmälle tätä ”vapauden harjoittamista” ekologisisissa rajoissa. Vähintään yhtä paljon esiin nousee ”Game over” -osa. Sen myös Nelson käsittelee pakonomaiseen optimismiin liittyvää sokeutta sekä toisaalta paranoidisen negatiivisuuden vaaroja: psyykkisesti tämä dynamiikka voi olla yllättävää. Nelson ihmettelee sitä, kuinka ihmiset, jotka tekevät sitä mitä rakastavat, ovat alttiita ajautumaan jokseenkin negatiivisten affektien harhoihin:

”..depression ja negatiivisuuden voima näyttää suurelta osin keskittyvän elämäniloille, joilla ihmiset ilmeisesti ”tekevät sitä mitä rakastavat”, siis myös taidemaailmaan, aktivistipiireihin ja liopistomaailmaan”. (260)

Nelson kertoo, kuinka tätä esseetä kirjoittaessaan hän joutuu samalla tiivistämään ovia ja ikkunoita, ettei Kalifornian metsäpalojen savu pääse sisään. Hän mainitsee myös somaattiset hermokohtauksensa, itkeskelynsä ja ahdistuksensa, jotka johtuvat aiheeseen paneutumisesta.

Ehkä siksi Nelson tuntuu olevan parhaimmillaan ilmastotunteita käsittelevässä jaksossa. ”Rumat tunteet, uusinta” on emotionaalisesti suora ja kaunistelematon pohdinta. Sitä lukiessa herää kysymys, mihin kaikkeen surun, pelon ja ahdistuksen mukanaan tuoma sokeus voikaan meidät eksyttää – ja kuinka pysyä tolkuissaan.

Hän lukee Guy McPhersonia, ilmastotutkijaa joka opiskeli suruterapeutiksi, koska huomasi että ilmastotunteiden väärät seuraukset voivat johtaa päähkähulluun politiikkaan. Ahdistus ja epätoivo ruokkivat paranoiaa, ”ne eivät auta meitä pysyttelemään piinassa” tai syventämään keskinäistä kumppanuuttamme, niillä on taipumus rajoittaa mielikuvituksemme vain kaikkein hirvittävimpiin”. (261)

Maggie Nelsonin neljän esseen ajattelustrategiana on vastakohta-asetelmien purkaminen. Se on keskustelua ja jatkuvaa työskentelyä liian ehdottomiksi kiihtyviä näkemyksiä vastaan, se on työtä julkisten mielipiteiden paranoiaa ja harhailua vastaan. Toki joistain asioista voi olla varma, mutta kun Nelson kirjoittaa niistä esseitä, hän huomaa silti olevansa sokkona matkalla.

Maggie Nelson: *Vapaudesta, neljä laulua rakkaudesta ja rajoista*, suom Kaijamari Sivill, S&S, 2022

Risto Niemi-Pynttari on kirjoittamisen ja kirjallisuuden dosentti Jyväskylän yliopistosta